

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

ПРОБЛЕМЪТ ЗА СТИЛА В КИНОТО

за придобиване на образователна и научна степен „доктор” с

кандидат **Ирина Николаева Иванова,**

докторант на самостоятелна подготовка

Рецензент: Проф. д.н. Божидар Стефанов Манов

Потребно въстъпление: Пристъпвам към тази рецензия, разбира се с чувство на отговорност, но и с радост и удовлетвореност. Защото кандидатката Ирина Николаева Иванова, макар и със закъснение поради житейски обстоятелства и други професионални ангажименти, е успяла да подготви своя респектиращо сериозен дисертационен труд, при това върху много сложна тема!

Както добре знаем, често цитираната сентенция на Жорж Бюфон "Стилът, това е човекът!" е уместно приложима към разнородни области на живота, а при по-внимателно центриране е валидна и в изкуството! Аристократът с благороден произход граф Жорж-Луи Леклерк дьо Бюфон (1707-1788) се разполага свободно в много области на знанието като естествоизпитател, математик, биолог, космолог и още по-убедително в йерархическата позиция на интендант на Кралската градина. А това му дава статута на неофициален, но и своеобразен неформален законодател на моралния модус във висшето общество!

Позоваването на Бюфон, колкото и да е убедителен и поради това популярен, все още не отваря достатъчно врата към темата, която е като че ли измамно очевидна и лесно четлива. Ала в

действителност е „костелив орех“, ако трябва да се категоризира теоретично или поне изкуствоведски достоверно. Но пък когато темата е конкретизирана за „стила в киното“, което е не само синтетично, но и колективно изкуство с решаващо влияние на поне няколко автори в различните компоненти на екранния резултат, то задачата става отчайващо трудна и дори непостижима или поне така изглежда на „първо четене“.

И ето, че в търсенето на лаконичната, но достатъчно убедителна опорна плоскост за надеждно и респектиращо изследване, се изправяме пред респектиращата трудност преди всичко да дефинираме конкретика на авторската тема и по-нататък да се съсредоточим в нейната убедителна разработка и персонална защита. С две думи, трудността дори само да се очертае пътя на научното дирене и да се достигне (дай Боже) до убедителен, достоверен и увлекателен текст, е очевидна. Но когато се запознаем с текста, ще си отдъхнем успокоени, защото предложените от кандидатката 148 страници (добросъвестно изстискани от ненужно разводняване), са достатъчно аргументирани за общо положително впечатление като цялостен резултат!

Увлечени в по-общи разсъждения за очертаване на „работното поле“ нека не забравяме, че темата по своята сложна същност не само допуска, но и предполага силно изявена индивидуална теза с всички съпътстващи я неизбежни теоретични идеи, критически анализи, общоестетически акценти, частно специализирани сечения, обобщени дефиниции и едновременно с това деликатно индивидуализирани нюанси.

Не съм съвсем сигурен дали тези редове звучат убедително или поне разбираемо, но и темата, и авторският кураж за разработването ѝ, и отделни части, конкретни разсъждения или удачни авторски формулировки в текста, дават опора за цялостно положително впечатление!

И вече е време за някои по-конкретни примери, които не само подхранват отбелязаното общо добро впечатление от текста, но и настояват за нарочно открояване.

Още съдържанието на изследването подсказва „вкусни“ очаквания! Дори на първата страница заиграването с британската писателка Вирджиния Улф и нейното есе „Собствена стая“ радва с освободената готовност на авторката да избяга от възможната (и скучна) псевдоакадемична нагласа, често срещана в подобни дисертации. Защото това е не просто словесно кокетирание с авторитетно име, а ясно заявено намерение толкова сложното понятие „стил“ да се разглежда във възможните интерпретативни парадигми и предизвикателства, които темата предполага. И с това печели читателя или поне мен. Защото не съм се подлъгал, че ще чета свободно изложен авторски текст, без да е скован в невъзможните и противоположни за тази тема рамкови клишета! И други подобни позовавания или просто исторически препратки потвърждават очакването за разумно балансирано изследване, което няма да стои затворено в предварително обречени академични догми! Важно начало, което за късмет не е изтървано по-нататък в текста, а напротив, е допълнено и уплътнено с полезни позовавания на авторитети с безспорни приноси в тази сложна тема като американският филмов теоретик Дейвид Бордуел, руският филолог, лингвист, културолог и медиавист акад. Дмитрий Лихачов, проф. Ивайло Знеполски, Михаил Бахтин и други автори.

По-нататъшното изложение на изследването следва разумно избрани и логично подредени тематични глави.

Много правилно текстът започва с изясняване на стила като изкуствоведски термин и мястото му в общата художествена традиция. Напълно естествен е преходът именно към стила в киното и мястото му в категориалната подредба спрямо големите стилови територии на реализъм, модернизъм и постмодернизъм.

Но много правилно се отбелязва пряката зависимост на стила в киното от други два определящи фактора: техническата реализация на филма и пазарния характер при неговото разпространение. Защото много добре знаем как именно техниката е структурно образуващ фактор в съвременното кино с пряко влияние и върху неговата пазарна съдба! И затова създателите (на първо място продуцентът и режисьорът) неотменно се съобразяват с тях. А в третата глава, уместно назована „Актуални проблеми на стила в киното“ съвсем основателно и обективно достоверно е отделено необходимото внимание на националния авторски стил в условията на комуникационна глобализация (напълно възможна при тотална интернет дистрибуция, стрийминг платформи, специализирани комуникационни мрежи и други подобни). А „черешката на тортата“ са първите стъпки на метамодернизъм (VR сеанси, засега за индивидуално гледане и зрителско съучастие), който се долавяше още при първите IMAX дистрибуторски параметри и слогана към зрителите „Вие не гледате кино, вие участвате в него“! И днес вече проблемът за стила (дори не на екрана, а в индивидуалния зрителски шлем) се коментира и оценява при специализирани селекции на т.нар. *immersive films* или нещо като „иновативни филми“. Дори така е назована новата трета официална конкурсна категория на фестивала в Кан! А щом като Оракулът на VR зрелището вече служи в специализирано „светилище“ на Лазурния бряг, трябва да приемем, че неговият стилистичен пробив е узаконен!

Тази съвременна „черешка на тортата“ все още не е в дебелиите историко-теоретични книги за стила и неговото битие през вековете на технологично развитие и обогатяване. Но няма съмнение, че и това неизбежно ще се случи. Затова можем да пожелаем на авторката Ирина Иванова да помисли за бъдещо продължение на темата напр. като „Проблемът за стила в киното

и неговото битие след падането на четирите стени и плоският екран на една от тях“! Защото изкусителната дисертационна тема примабливо и бързо тегли читателя отвъд видимия хоризонт на текста.

Но е време и за някои задължителни, да ги наречем „служебни атрибути“ на стандартната рецензия, които не бива да се пропускат.

Справочният апарат на дисертационния труд респектира както съдържателно, така и като убедителна подборка: 66 добре целенасочени и прецизно подбрани заглавия в библиографията; и още 108 изключително полезни и подходящи филма от различни исторически периоди, както и някои телевизионни сериали. Дори само техният подбор осветява верен подход към формулираната задача на дисертационния труд. Защото сред тях наред с класиците като Вертов, Бунюел, Роселини, Виторио де Сика, Годар, Фелини, Антониони, че и Рангел Вълчанов; са още имена на нестандартни автори от съвременното кино като Спилбърг, Уон Каруай, Тарантино, Грийнауей, Баз Лурман, Киаростами, Алфонсо Куарон, Костурица, Кристофър Нолан, Ларс фон Триер, Томас Винтерберг, Йоргос Лантимос и много други. А те безспорно прибавят нови аргументи към изключително сложния въпрос за стила в киното и при огромното, необхватно, разнообразно и дори объркващо днешно филмово свръхпроизводство!

NB: При толкова трудна тема и безспорно декларирана яснота на авторката за нейната сложност, особено важна е една малка, дори непълна страничка, назована „Справка за приносите“. В нея ясно, непретенциозно, но убедително са формулирани достоверни аргументи като: „Собствено концептуално определение на стил в киното“, но формулирано след много верен и полезен „Критически преглед и обобщение на съществуващите теории, идеи и дефиниции за понятието“. Особено важен е третият

аргумент, формулиран като „Анализ на стила в контекста на технологичните трансформации“, защото те са в голяма степен твърде съществени при съвременното екранно изкуство. Не е пропусната и споменатата по-горе „идея за новата VR условност и падането на четирите стени“.

При тези така съдържано и самовзискателно формулирани „приноси“, изключително свежо и добро впечатление оставя обаче т. нар. „Изречение преди заключението“ (с.139). Защото то съдържа само в шест кратки реда същинската самооценка на авторката, при това смело поднесена с „доза черен хумор на финала на дисертационен труд, писан в продължение на 21 години“! Неслучайно в комплекта задължителни документи към дисертационния труд се изисква т. нар. „Справка за приносите“. Някои докторанти, че и успешно защитили се доктори, си мислят наивно, че това е нещо като въодушевен и развълнуван самохвален тропар на кандидата (не е за вярване, но съм чел Справка за приносите в обем 12 стандартни страници!) А ето, че тя може да бъде и само едно „Изречение преди заключението“! Да оставим настрана, че чувството за хумор, по моята лична оценъчна скала е на първо място, заедно с рационалния анализ и редом до емоционалната интуиция! Та как иначе ще се захванеш „да обхванеш необятното“, ако си лишен от самокритичен поглед и нарушаваш знаменития афоризъм на Козма Прутков, че това е невъзможно! Дори и Волтер в подкрепа на същия възглед казва: „Постоянната сериозност е белег на посредственост“!

А разглежданият дотук дисертационен труд „Проблемът за стила в киното“, наред с другите отбелязани качества, носи и тази изключително важна самооценка, която (убеден съм!) е единствения възможен подход към избраната тема! Защото заявява ясно и убедително авторския възглед на докторантката Ирина Николаева Иванова, както и нейния рефлекс към други възможни гледни точки или произтичащи от тях анализи и

изводи. Та нали точно това е сериозното авторство: то не абсолютизира на всяка цена личното индивидуално постижение, а скромно, но убедително го разполага във възможния периметър на други подобни изследвания. Защото ако авторският стил в киното, за да бъде такъв е винаги силно индивидуализиран, то и аналитичните разсъждения върху неговата природа трябва да бъдат хармонични в същия регистър като индивидуални разсъжденията, обобщения и изводи! Каквито именно четем и откриваме в дисертационното изследване на докторанта на самостоятелна подготовка Ирина Николаева Иванова.

Поради което убедено и с уважение към качествата на нейния труд смятам, че следва той да бъде приет с положителна оценка и в резултат да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“!

Гласувам с ДА!

18 юли 2025 г.

Проф. д. н. Божидар Манов